

La complementarietat entre els Graus d'Educació i Treball Social: una oportunitat per al futur de les dues professions³

Josep Vicent Pérez¹
Francesc Xavier Uceda²

Introducció

El treball social i l'educació social a Espanya han de respondre a reptes tan importants com: la configuració d'una societat postmoderna, globalitzadora, precària i de creixent diversitat cultural; els contextos canviants organitzacionals i àmbits professionals des dels quals s'exerceixen les professions, l'articulació amb els Mòduls Superiors en Integració Social i en Animació sociocultural cada cop més implantats i amb una més gran acceptació social i a l'anomenat "*procés de Bolonya*", que suposa un canvi en el disseny i estructura dels plans d'estudis, l'element central del qual proposa la realització de canvis en les metodologies d'aprenentatge i avaluació que garanteixin l'adquisició de competències per a l'exercici del treball social i l'educació social; per això mateix aquest procés ha estat aprofitat per les titulacions d'educació i treball social per convertir-se en títols de grau⁴, i això comportarà l'accés als títols de màster oficial i doctorat.

Els primers passos en aquest procés de convergència es van iniciar en els Col·legis professionals d'Educació Social, entitats que han habilitat molts treballadors socials per exercir d'educadors socials, sense exigir per a la seva habilitació cap mena de realització de formació complementaria, sinó l'acreditació d'experiència en determinats llocs de treball. També algunes universitats espanyoles han obert el camí per contribuir a aquest procés mitjançant el disseny de plans d'estudi amb una "certa convergència entre les dues titulacions", possibilitant amb un esforç formatiu suplementari de l'alumne, disposar de les dues titulacions.

És per això que considerem imprescindible obrir un debat en l'actual procés de reforma del títol de Grau en Treball Social i en Educació Social, i iniciar un espai de diàleg entre les dues titulacions que ens permeti convergir en el màxim possible, tot acceptant que és més allò que ens uneix en la formació i en l'exercici professional que allò que ens diferencia i separa.

Considerem imprescindible obrir un debat en l'actual procés de reforma del títol de Grau en Treball Social i en Educació Social, i iniciar un espai de diàleg entre les dues titulacions que ens permeti convergir en el màxim possible

Caracterització de la societat postmoderna

En les tres darreres dècades assistim a un procés de canvi en la civilització occidental que modifica la percepció i la creença en una única història, dirigida cap a una única finalitat, la recerca de la veritat transcendent. Ens referim a l'anomenat pensament crític de la modernitat, postmodernitat per a uns i modernitat tardana per a altres autors (Pérez Cosín, 2005). En definitiva, proposicions teòriques que formen part d'un nou paradigma que posa en dubte la legitimitat racional com a solució a aquesta necessitat d'emancipació del subjecte. Aquest nou paradigma ens situa en la realitat social d'avui amb les seves característiques, les seves noves condicions i els seus valors.

La creença en una única història ha estat substituïda per la perturbadora experiència de la multiplicació indefinida dels sistemes de valors. Podem percebre que s'ha trencat el consens, s'ha acabat la vigència de la societat contractual, i la crisi de valors ha donat lloc a múltiples raons i legitimacions (Lyotard, 1989).

La interacció social ha sofert una evolució i han aparegut nous llenguatges amb múltiples regles caracteritzades per la seva heterogeneïtat. Aquesta evolució provoca el sorgiment del pensament postmodern com a reflex d'aquesta pèrdua de la veritat i de l'autenticitat, com a estereotip d'una societat ahistòrica, hiperrealista, on és difícil distingir entre allò real i allò imaginari (Picó, 1986).

La tesi que sustenta aquest procés de mutació, des d'una societat que posa l'èmfasi en el benestar material i en la seguretat, envers una societat que emfasitza en la qualitat de vida⁵, és la tesi del canvi intergeneracional que Inglehart (1998) va anomenar la revolució silenciosa. L'argument bàsic d'aquesta tesi postmaterialista, és que un cop cobertes les necessitats bàsiques de l'ésser humà, es busquen altres necessitats com la participació en les decisions que afecten la societat en general, el treball, la col·lectivitat veïnal, el medi ambient, tot això emparats en els drets i les llibertats cíviques ja aconseguïdes per les generacions precedents. I la hipòtesi central d'aquesta argumentació, és que l'assoliment de seguretat en els grups socials suposa un major grau de valors postmaterialistes.

Aquest canvi de valors, en les societats industrials avançades es caracteritza pel declivi de les institucions jeràrquiques i de les normes socials rígides, per l'expansió de l'àmbit d'elecció individual i per la participació en l'àmbit d'allò social. També Inglehart (1998), ens indica que el desplaçament dels valors envers la postmodernitat es recolza en un síndrome de canvis congruents que afecta moltes dimensions de la vida, i una àmplia varietat de normes socials. Canvis sens dubte recolzats per un sentiment de seguretat existencial. La seguretat genera pluralisme en els estils de vida i tolerància activa. En resum, se'ns suggereix que les circumstàncies de prosperitat i seguretat generen pluralisme en general i democràcia en particular (García Ferrando i Ariño, 2001).

Assistim a una nova societat global que imposa els estils de vida occidentals, amb la seva mentalitat economicista, i els principis d'utilitat, de productivitat i de càlcul, reflex del comportament de l'*homo oeconomicus*. Max Weber (1986), ja ens advertia del perill de regressió de la vida col·lectiva, en sorgir el benestar econòmic i la burocràcia. El que avui anomenem globalització i mundialització és una visió unilateral de la vida, ideològica per tant, manifestació d'un model rígid que està limitat a l'ordre econòmic o polític del moment l'instrument predilecte del qual és l'exclusió del benestar, de les gratificacions, de la identitat social i de la visibilitat.

En aquesta societat, el subjecte modern, cedeix el vincle primari, necessari per a la solidaritat i la creativitat de la vida social, al càlcul econòmic i al seu comportament determinat per l'exterior mancat de sentit. Alhora, el subjecte es recupera a si mateix, com a individu primitiu, transgressor i dessacralitzant, que ara viu l'efervescència d'una sociabilitat que refusa tota norma. Apareixen dues expressions enfrontades de la personalitat individual. Ens trobem davant de dues societats enfrontades que parlen llenguatges diferents: el de la globalització i el del localisme.

La visió del futur, s'ha d'analitzar en clau de transició i d'innovació, aquesta nova situació requereix dissenyar sinergies entre arcaisme i desenvolupament tecnològic. Aquest objectiu només el pot aconseguir l'individu, cercant-se ell mateix, tot recuperant el carisma, la personalització, el poder màgic, etc. Fa falta una nova cultura de la llibertat i de l'emancipació, cal la recuperació del subjecte com a projecte (Pérez Cosín i Aliena, 2006).

Aquesta nova societat implica un nou context social, econòmic, tecnològic i cultural en el qual s'inscriuen l'educació i el treball social que presenta característiques noves i plantegen unes més grans exigències a les nostres disciplines.

Els grans canvis que sofreixen les societats contemporànies s'obliguen replantejar les desigualtats socials des d'una nova perspectiva. En aquestes dues últimes dècades han aparegut nous desequilibris socials, noves formes de desigualtat, nous mecanismes de segregació que dificulten l'accés d'un nombre creixent de persones a l'ocupació, la formació, la salut, l'habitatge, més encara, dificulten l'exercici dels drets bàsics de ciutadania.

Els processos de canvi en la societat actual han fet palesa una característica bàsica, cada cop resulta més difícil pujar en l'escala social i més fàcil baixar-la. Avui dia ens trobem amb col·lectius en els quals les condicions de precarietat, vulnerabilitat i risc d'exclusió social són més grans, i aquestes es tradueixen en situacions de desavantatge social que requereixen una disciplina que investigui i incorpori nous sabers, un professional format i capacitat i unes institucions compromeses però flexibles i modernitzades.

Ens trobem en un moment d'una més gran profusió dels riscos

En definitiva, ens trobem en un moment d'una més gran profusió dels riscos, d'una menor cohesió social entre famílies i veïns i d'unes febles polítiques públiques de protecció, sobretot a l'Estat espanyol, que augmenten la

vulnerabilitat i desprotegeixen davant l'exclusió. Per tot això, el treball social i l'educació social com a professions que des de la seva tasca quotidiana s'enfronten en l'espai microsòcial a les noves realitats socials, familiars, educatives, etc., han de reflexionar des d'aquesta praxi, oferir anàlisis, produir teoria, desenvolupar metodologies que ajudin i previnguin l'exclusió social, fomentin la cohesió social, desenvolupin dispositius que recolzin en les situacions de vulnerabilitat i treballin per la consolidació dels drets socials.

Per complir amb la missió que hem descrit en l'apartat anterior, necessitem enfocar la nostra anàlisi en els contextos organitzacionals en els quals les disciplines del treball social i l'educació social desenvolupen les seves funcions i desgranar els processos compartits que avalin la nostra hipòtesi.

Els contextos organitzacionals del Treball Social i Educació Social

Els objectius genèrics de les disciplines del treball social i educació social són contribuir al desenvolupament i increment del Benestar Social, la promoció de l'autonomia personal, la salut, la qualitat de vida, la lluita contra la desigualtat social i l'exclusió

Els objectius genèrics de les disciplines del treball social i educació social són contribuir al desenvolupament i increment del Benestar Social, la promoció de l'autonomia personal, la salut, la qualitat de vida, la lluita contra la desigualtat social⁶ i l'exclusió. Per això es considera com a element bàsic d'intervenció professional, potenciar i promocionar tant les capacitats i recursos individuals i col·lectius dels mateixos usuaris, com potenciar alhora organitzacions, estructures socials i formes de vida que reforcen el Benestar Social.

Tradicionalment, els professionals del treball social han desenvolupat la seva tasca entre els pobres i marginats amb un fort contingut paternalista i assistencial en la seva actuació, i els de l'educació en els centres d'internament de menors, en els equips d'intervenció amb menor en medi obert, centres penitenciaris, etcètera.

Particularment des de l'aprovació de la constitució de 1978 i en la mesura en què es desenvolupa en diferents normes jurídiques positives i en el seu corresponent entramat institucional, l'activitat professional s'adreça cap a tot ciutadà en estat de necessitat en el marc dels drets que li reconeix la constitució i la resta de normatives jurídiques. Des d'aquest reconeixement de drets de tot ciutadà, el treballador social i l'educador social, miren de potenciar totes les virtualitats de la persona humana, de les famílies, dels grups, de les organitzacions i comunitats en què desenvolupa la seva vida, per aconseguir el màxim de benestar social i qualitat de vida.

Les diverses administracions públiques (central, autonòmica i local) són les màximes responsables en el nostre país i en els països del nostre entorn, de garantir la prestació d'aquesta mena de serveis als ciutadans i a les seves comunitats. Serà, doncs, en aquestes administracions, especialment en l'administració local i autonòmica, on aquest tipus de labor professional troba més àmplia acollida.

Tot i que també en aquest àmbit, la iniciativa privada ofereix un ampli camp als treballadors socials i educadors socials: les associacions d'autoajuda i les organitzacions no governamentals tenen un important paper a jugar i l'augmentaran en els propers anys, tant més si s'hi incorpora un fort voluntariat que comença a prendre el vol.

Per últim, també el sector mercantil ha estat sempre present i és possible que tingui un gran futur si considerem la crisi dels sistemes tradicionals de prestació d'aquest tipus de servei. Fins i tot en algunes ocasions, són els mateixos treballadors socials i educadors socials els qui ara promouen un ampli canvi d'actuació professional en el sector mercantil (com autònoms i/o empresaris), que no es pot menystenir.

L'educació social i el treball social comparteixen àmbits d'intervenció, amb desigual implantació i amb diferències entre Comunitats Autònomes, municipis, etcètera, però sense cap mena de dubte les dues professions realitzen les seves comeses i són presents en els següents espais professionals:

- En serveis socials generals d'atenció social bàsica i/o primària. Especialment en ajuntaments, mancomunitats, consorcis comarcals, diputacions, etcètera.
- En serveis socials especialitzats, organitzats habitualment per l'atenció a col·lectius: persones sense llar, gent gran, infància i adolescència, dona, minories ètniques, persones amb discapacitat, família, immigrants, persones en situació d'exclusió social, etcètera.
- En salut, en centres d'atenció primària, serveis d'atenció socio sanitària a malalts amb patologies cròniques i terminals, hospitals, serveis de salut mental, d'atenció a drogoaddictes en els processos de desintoxicació i deshabitació. També dins del tercer sector, hi ha un ampli ventall d'associacions i organitzacions sense ànim de lucre que treballen amb les persones que sofreixen malalties diverses i les seves famílies, malalties que afecten els vincles socials i la qualitat de vida de les persones: cuidadors de malalts amb Alzheimer i altres demències, malalts de càncer, afectats per processos de trasplantament, SIDA, etcètera.
- En educació, serveis d'assessorament psicopedagògic i social donant suport als equips docents dels centres escolars i instituts d'ensenyament secundari; mediació escolar i familiar; centres d'educació especial per a alumnes amb necessitats especials; associacionisme en l'àmbit escolar; detecció i tractament de l'absentisme escolar. Per altra banda, també en l'educació no reglada i fins i tot en la formació professional ocupacional com: en escoles-taller i altres iniciatives orientades a compensar dèficit socioeducatiu. També en els serveis d'atenció a la primera infància (escoles infantils, guarderies, ludoteques), especialment a l'entorn de les famílies que requereixen suport psicosocial.
- En justícia, en els equips psicosocials de la justícia juvenil, jutjats i institucions penitenciàries.

- En empresa, en els serveis de prevenció de riscos laborals, atenció social i seguiment de prestacions socials als treballadors de determinades empreses que compten amb aquesta mena de serveis propis o concertats amb les mútues laborals.
- En habitatge, en els programes de promoció, estudi i adjudicació d'habitatges de protecció oficial i promoció pública; dinamització comunitària de barris de nova construcció o en procés de remodelació; i en equips multidisciplinaris de planificació urbana.
- En tercer sector, en l'àmbit en expansió integrat per organitzacions i entitats sense ànim de lucre que treballen contra l'exclusió social amb programes preventius, assistencials, formatius, d'inserció social i laboral a escala local, desenvolupant en molts casos també programes de cooperació internacional.

El ventall d'espais professionals és encara més gran (Ion, 1998), tot i que a diferència dels que s'han descrit, els considerem com a nous àmbits d'actuació del/la treballador/a social i del/la educador/a social, en la mesura que trobem aquests professionals compartint amb altres disciplines el desenvolupament de la mateixa professió. Alguns d'ells són: Planificació estratègica de serveis de benestar; Anàlisi i desenvolupament organitzacional; Assessorament en la direcció de polítiques de benestar social; Màrqueting social; Comunicació i imatge en relació amb temes socials; Atenció a situacions de catàstrofes i/o d'emergències; Defensa dels drets humans; Cooperació i solidaritat internacional (projectes de desenvolupament); Prevenció de riscos laborals; Mediació familiar, Teràpia familiar, *Counseling*; Mediació comunitària; Peritatge social i Gestió, direcció de serveis i equipaments socials.

El context acadèmic és menys permeable a les exigències del mercat i, sobretot, roman instal·lat en una lògica diferent basada en una especialització sobre els continguts de les àrees de coneixement i que, a vegades, ignora les necessitats de la realitat social

Els treballadors socials i educadors socials realitzen activitats i tasques que s'emmarquen en les funcions fonamentals de: acollida, informació i assessorament; diagnòstic, intervenció, i seguiment de la situació problema; acompanyament social; disseny, coordinació i avaluació de projectes, i investigació social en els àmbits del treball social. Queda clar, doncs, que el context organitzacional del treball social i de l'educació social és permeable a la convergència que plantegem, ja que des d'una lògica economicista és molt més eficient per a l'organització comptar amb professionals que ofereixen una polivalència més àmplia.

Vegem a continuació com situem la nostra hipòtesi sobre la complementarietat entre treball social i educació social en el context acadèmic. En general, el context acadèmic és menys permeable a les exigències del mercat i, sobretot, roman instal·lat en una lògica diferent basada en una especialització sobre els continguts de les àrees de coneixement i que, a vegades, ignora les necessitats de la realitat social que fa prevaler la competència professional, no la mera adscripció a centres i títols universitaris.

El context acadèmic del Treball Social i l'Educació Social a Espanya

La formació acadèmica oficial dels/de les professionals del treball social a l'Estat espanyol es va trobar durant molts anys a l'entorn de l'Església Catòlica⁷; no serà fins a l'any 1981 mitjançant el decret de 20 d'agost del govern democràtic quan es produeix la incorporació dels estudis d'Assistent Social a la universitat com a Escoles Universitàries de Treball Social; l'Ordre Ministerial del 19 d'abril de 1983, estableix les directrius per a l'elaboració dels plans d'estudi del títol oficial de Diplomata Universitari en Treball Social.

Pel que fa a la formació acadèmica oficial dels/de les educadors/es socials⁸, ve d'experiències educatives tan diverses com l'educació en el temps d'oci, experiències amb persones amb discapacitats, intervenció amb nens i adolescents amb dificultats d'adaptació social i escolar, que estaven molt disperses i, en mans d'entitats públiques i privades que no van obtenir mai l'empara de l'adscripció universitària. Paral·lelament a aquesta diversitat d'accions formatives, es desenvolupaven també processos de formació específica per als educadors que intervenien en diferents àmbits del treball social, en aquest sentit, cal ressaltar l'activitat desenvolupada per: el Centre de Formació d'Educadors Especialitzats de Barcelona (CEFEE), l'*Escuela de Educadores Especializados de la Fundación Bartolomé de Carranza* de Navarra i l'*Escuela Profesional de Luís Amigó* a Godella (València), els qui van iniciar a finals dels anys 60 la qualificació especialitzada d'educadors, els quals posteriorment el 2004⁹ es van poder homologar els seus títols de formació professional pel títol oficial de diplomata en educació social. No obstant això, no serà fins a l'any 1991 amb la publicació del Reial Decret 1420 de 30 d'agost quan s'inicia la implementació dels estudis universitaris d'educació social a Espanya i el seu posterior desenvolupament del pla d'estudis.

En qualsevol cas ens trobem amb dues professions que arriben de forma molt recent als entorns universitaris i ambdues s'instal·len des de la feblesa que suposa defensar títols de primer cicle (diplomatures) dins de contextos acadèmics pensats i estructurats sobre la base de títols de segon i tercer cicle (licenciatures i doctorats).

Des d'aquesta posició de fragilitat, cada una de les dues titulacions s'ha anat ubicant en centres universitaris (escoles i facultats) en funció de múltiples contingències (Pérez Cosín *et al.*, 1999). El treball social, majoritàriament, el trobem en centres propis o dins de Ciències Socials i Educació Social s'adsciu, gairebé sempre, a centres de Ciències de l'Educació. A moltes universitats, se segueix negant la complementarietat entre els dos títols, ignorant l'existència de l'una a l'altra, impeding la participació de docents per la separació de les àrees de coneixement, dificultant la transferència de coneixement i, en definitiva, afeblint-se l'una a l'altra.

A moltes universitats, se segueix negant la complementarietat entre els dos títols

La transferència directa d'aquesta situació acadèmica a l'espai professional ha generat una competitivitat en comptes d'una convergència, una rivalitat en comptes de complementarietat

La transferència directa d'aquesta situació acadèmica a l'espai professional ha generat una competitivitat en comptes d'una convergència, una rivalitat en comptes de complementarietat, precisament quan en la praxi de la intervenció social els mètodes han estat homologats per les estructures col·legials que han vist una oportunitat¹⁰ en comptes d'una amenaça. En el millor dels casos, la convivència professional que justifica l'assimilació de la disciplina que menys experiència ha representat, és, alhora, la que més pot contribuir a dissipar els fantasmes de les amenaces i, aconseguir una unificació acadèmica i professional de les dues disciplines.

Per poder centrar-nos en el debat sobre la necessitat de convergir en el desenvolupament curricular dels treballadors i educadors socials, necessitem elements d'anàlisi que afirmen o refutin la nostra hipòtesi. En aquesta intenció iniciem el punt següent.

Alguns elements per a la reflexió: la convergència sense convergència

Els àmbits acadèmics construeixen les disciplines i formen els professionals, els col·legis realitzen la defensa de la professió, però els organismes que ofereixen ocupació imposen la seva lògica contractual als anteriors. La conseqüència del raonament anterior és que en la realitat de les dues professions i en els darrers anys, s'hagin produït situacions problemàtiques que ens obliga almenys, a reflexionar-hi:

- En les relacions de llocs de treball dels organismes tan públics com privats han aparegut tota una sèrie de denominacions a les quals poden accedir tant els Diplomats en Treball Social com els Diplomats en Educació Social, denominacions com: Tècnics Mitjans en Serveis Socials, Tècnics Mitjans d'Intervenció Social, Tècnics Especialistes en Menors, Tècnics Mitjans en Cooperació, Tècnics Mitjans d'Intervenció Socioeducativa, que no són excepcionals. Els dos professionals poden exercir en aquests llocs de treball, no hi ha diferències d'atribucions, responsabilitats i funcions, ja que les organitzacions moltes vegades davant els possibles conflictes laborals que es puguin donar, han optat per la via intermèdia, és a dir, classificar els llocs de treball amb denominacions a les quals poden accedir les persones amb qualsevol de les dues titulacions. La primera conseqüència d'aquesta estratègia organitzacional ha consistit en imposar una realitat en la intervenció social, que possibilita la intervenció professional tant d'un/a titulat/da en Treball Social com d'un/a titulat/da en Educació Social i a la inversa.
- Els col·legis professionals d'Educació Social han habilitat molts treballadors socials per exercir d'educadors socials; a aquests professionals no se'ls ha requerit cap mena de formació complementària per tal d'exercir una professió per a la qual no han estat preparats (en teoria), per la qual cosa

de facto es produeix un reconeixement per tal que el/la treballador/a social pugui exercir d'educador/a social. Molt més verd estaria, avui dia, el procés de reconeixement invers¹¹.

- Els postgraus universitaris¹² han incidit habitualment en l'especialització i/o formació permanent en àmbits dels anomenats nous jaciments d'ocupació i han representat un lloc de confluència de treballadors socials i educadors socials. Per exemple: especialitzant-se les dues professions en Desenvolupament local, Cooperació al Desenvolupament, Mediació, Intervenció especialitzada amb menors, Desenvolupament Comunitari, etcètera. Les dues disciplines s'han reconegut amb formació i experiències similars i s'han vist en disposició d'especialitzar-se, braç a braç, per poder accedir a nous llocs de treball, sobre els que fins ara no hi havia referents sobre qui els ha d'exercir.
- Amb la Llei Orgànica 1/1990, de 3 d'octubre, d'*Ordenación General del Sistema Educativo*, que ordena el sistema educatiu espanyol, es produeix un canvi transcendental en els ensenyaments mitjans, és a dir, l'antic Batxillerat Unificat Polivalent (BUP) i la Formació Professional (FP), configurant-se en l'àmbit de la FP els mòduls professionals de grau mitjà i grau superior; d'entre ells la branca de Serveis Socioculturals i a la Comunitat¹³, conté dos mòduls superiors molt entrelaçats amb l'educació i el treball social que són: Tècnic Superior en Integració Social i el Tècnic Superior en Animació Sociocultural, cada un d'ells amb una formació de 1.700 hores¹⁴.

Ambdues especialitats de mòdul superior, preparen per a llocs de treball que es troben entrelaçats amb l'educació i treball social: 1) en el cas del Títol en Integració Social¹⁵: Tècnic de programes d'ajut a domicili, T. Programes de prevenció i inserció social, Educador d'inserció ocupacional, Educador d'equipaments residencials de divers tipus, Educador de discapacitats, Treballador familiar, Tècnic de mobilitat bàsica; 2) en el cas del Títol en Animació Sociocultural¹⁶: Animador sociocultural, Animador comunitari, Animador de centre d'atenció social o sanitari, Animador de temps lliure, Animador per sectors d'edat i de grups en dificultat. Els dos donen accés directe als estudis d'educació i treball social i dels dos poden ser docents els Diplomats en Educació Social i Treball Social, cosa que comporta la creació d'un altre espai de convergència.

Aquests llocs de treball, a mida que es vagin consolidant en el mercat de treball, configuren una altra realitat en els àmbits professionals de l'educació i el treball social, ja que realitzen funcions que en diferents moments han estat exercides per educadors i treballadors socials i que necessàriament caldrà redefinir el conjunt dels espais professionals.

- També dins l'àmbit universitari, comptem amb ofertes que avalen la nostra hipòtesi sobre la complementaritat d'ambdues disciplines, ens referim a la possibilitat d'obtenir dos títols oficials de primer cicle en Treball Social i Educació Social. Per exemple: la *Universidad Pablo Olavide* de Sevilla

ofereix la doble titulació, on amb un pla d'estudis de 4 anys i 279'5 crèdits podem obtenir el títol oficial de diplomat en treball social i el títol oficial de diplomat en educació social; semblantment, a les Escoles Universitàries de Treball Social i Educació Social-Pere Tarrés, de la Universitat Ramon Llull de Barcelona, també hi ha la possibilitat d'obtenir la doble titulació cursant uns crèdits complementaris; en el cas d'un educador social (207 crèdits), ha de realitzar 74 crèdits més per a l'obtenció de la diplomatura en treball social; i en el cas d'un treballador social (207 crèdits) cursant 70,5 crèdits més es pot obtenir la diplomatura en Educació Social.

Aquests quatre apunts que us hem ofert, obren el debat perquè ens mostren evidències que justifiquen la convergència dels dos perfils professionals, ara cal insistir més en el procés de com podem utilitzar-los en el trànsit cap a la convergència europea i en el disseny dels nous títols de grau.

L'Espai Comú d'Educació Superior, una oportunitat per al Treball Social i l'Educació Social

Al 1998, amb la denominada Declaració de la Sorbona, s'inicia la Creació d'un Espai Comú d'Educació Superior. A l'any següent, se signa la Declaració de Bolonya, pels 29 països membres de la Unió Europea, comproment-se a establir, entre altres, els següents objectius:

- Adoptar un sistema de titulacions fàcilment comprensible i comparable
- Adoptar un sistema basat essencialment en dos cicles
- Establir un sistema de crèdits com a mitjà adequat per afavorir la mobilitat estudiantil.
- Promocionar la mobilitat eliminant els obstacles per a l'exercici efectiu del lliure intercanvi.
- Promocionar la cooperació europea amb l'objecte de desenvolupar criteris i metodologies comparables.
- Promocionar les dimensions europees necessàries en educació superior, particularment dirigides al desenvolupament curricular, etcètera.

L'any 2000, l'Assemblea General de la *Conferencia de Rectores de las Universidades Españolas* (CRUE), inicia els treballs per a l'adequació del sistema espanyol a l'espai de convergència europea.

En la Llei Orgànica d'Universitats (26 de desembre de 2001), s'estableix que el Govern, previ informe del *Consejo de Coordinación Universitaria*, establirà, reformarà o adoptarà les modalitats típiques de cada ensenyament i, els títols de caràcter oficial i la validesa, en tot el territori nacional.

Posteriorment, se segueixen diferents acords i resolucions de les universitats, del ministeri, etcètera, per avançar en el procés de convergència i d'homologació. Serà a l'any 2005, amb la publicació del Reial Decret sobre

Estructura de las Enseñanzas Universitarias y Título de Grado (21 de gener de 2005), on s'aprovi la següent estructura:

- Títol de grau, que es correspondrà amb el primer nivell que comprèn els ensenyaments universitaris de primer cicle, i amb l'objectiu d'aconseguir la capacitació dels estudiants per integrar-se en l'àmbit laboral europeu amb la qualificació professional apropiada. Els títols de grau produiran efectes acadèmics plens i habilitaran per a activitats de caràcter professional d'acord amb la normativa vigent. La suma total de crèdits de l'ensenyament i activitats acadèmiques per a aquest títol girarà al voltant de 180 i 240 crèdits¹⁷.
- Títol de Postgrau: contindrà el Màster Oficial i el doctorat. El Màster Oficial equivalent al 2n cicle dels estudis universitaris actuals, estarà dedicat a la formació avançada, de caràcter especialitzat o multidisciplinari, dirigit a una especialització acadèmica o professional, o a promoure la iniciació en tasques d'investigació. El doctorat serà equivalent al 3er cicle dels estudis universitaris actuals; tindrà com a finalitat la formació avançada de l'estudiant en les tècniques d'investigació i inclourà l'elaboració, presentació i defensa de la corresponent Tesi doctoral. Aprovar aquest cicle donarà dret a l'obtenció del títol de doctor, que representa el nivell més elevat en l'educació superior, acredita el més alt rang acadèmic i facultat per a la docència i la investigació.

El procés de canvi en les titulacions està pensat sobre l'horitzó de 2010 per tal de coincidir amb els compromisos de Bolonya a l'entorn de la convergència europea. En aquest procés ens trobem actualment. Totes les universitats estem elaborant el pla d'estudis per a l'obtenció del títol de grau tant per a treballadors socials com per a educadors socials i ens trobem amb elements que dificulten la convergència de les dues disciplines, principalment llibres blancs amb continguts distants i absència de directrius comunes. Des de la nostra perspectiva, sempre positiva, podem albirar un horitzó d'oportunitats que ara anem a descriure.

Hagués estat positiu treballar en la convergència de les dues titulacions per al títol de Grau i haver deixat el postgrau per a l'especialització, però els camins no han anat en aquesta direcció, sinó que s'han dissenyat dos títols de grau diferenciats, que requereixen d'un estudi detallat per poder oferir complements de formació que permetin una convergència acadèmica. Ja que ens trobem en aquesta situació en la gran majoria d'universitats, seria oportú enfortir els dos graus i aprofitar per generar oportunitats dirigides envers els nostres estudiants, futurs graduats en treball social i/o educació social.

L'enfortiment dels dos graus arribaria de manera que en l'elaboració dels dos plans d'estudis conflueixin el màxim possible d'assignatures comunes, tant en denominació, com en crèdits i continguts, aspecte que no és gens complicat des de la nostra perspectiva. Així mateix hauríem d'incloure en la formació dels treballadors socials, assignatures troncales d'educació social com, per

L'enfortiment dels dos graus arribaria de manera que en l'elaboració dels dos plans d'estudis conflueixin el màxim possible d'assignatures comunes

exemple: Introducció a l'Educació Social. I procedir de forma idèntica en la formació dels educadors socials incloent, per exemple: Introducció al Treball Social. I oferir entre les possibles optatives matèries que puguin ser reconegudes en treball social per als educadors socials i en educació social per als treballadors socials.

Tot allò descrit en el paràgraf anterior pot permetre, per exemple, que un graduat en educació social realitzant alguns crèdits complementaris obtingués el grau en treball social i exactament al contrari, entre altres coses perquè, a més de la formació complementària, aconseguiríem en molt més la necessària adquisició de competències per a l'exercici professional en els dos tipus de graduats, ampliaríem el perfil professional i les dimensions teòriques en l'abordatge de les problemàtiques socials.

En aquest mateix sentit, proposem que també es configurin els postgraus (Alonso, 2006); en alguns casos hauríem d'adaptar els dissenys actuals als nous dissenys del títol de grau, especialment els que es desenvolupen en l'actualitat. Hem de dissenyar els postgraus com veritables eines d'especialització dirigides a un ampli ventall de professions, que es vertebrin sota el principi de la interdisciplinarietat i permetin obertament per denominació, contingut i possibilitats que diferents graduats de les ciències socials, especialment treballadors i educadors socials, accedeixin a l'especialització demandada. Entre altres dimensions, la qualitat desitjada s'assolirà quan el procés d'ensenyament-aprenentatge s'enriqueixi amb la participació de professionals, docents i investigadors de totes les disciplines que es desenvolupa la seva competència professional en allò social.

Per acabar aquest article volem oferir un breu resum dels apunts fets a tall d'avançament que motivi el debat entre les persones concernides, especialment, entre els professionals, docents i investigadors del treball social i l'educació social.

Apunts per al debat i conclusions

La societat actual postmoderna, globalitzadora, precaritzada, de creixent diversitat cultural, etcètera, necessita professionals competents, cada cop més ben formats des d'una òptica generalista, a vegades, i especialitzada, en altres, que puguin col·laborar en l'augment del benestar i la qualitat de vida, ajudar a la reconstrucció dels llaços socials, i contribuir en la promoció de l'autonomia personal, dels grups i les comunitats.

El treball social i l'educació social han estat dues professions febles tant en el context organitzatiu professional com en l'acadèmic; el fet de ser diplomatures els impedia l'accés a la llicenciatura i doctorat en la seva pròpia disciplina. Els ha dificultat ubicar-se en l'administració amb el mateix estatus que els llicenciats, els ha impedit ocupar els llocs de responsabilitat, etcètera.

L'educació social i el treball social comparteixen les mateixes institucions que donen ocupació: administracions públiques, fundacions, entitats sense ànim de lucre i empreses privades; els mateixos àmbits d'intervenció social. I ambdues professions s'estan ubicant amb "relatiu èxit" en nous jaciments d'ocupació (cooperació internacional, desenvolupament local, mediació comunitària, peritatge judicial, etcètera); per altra banda, la consolidació dels mòduls superiors en integració i animació social, comporten la necessària redefinició de l'educació i treball social en moltes institucions i àmbits de treball.

En els darrers anys s'han produït convergències reals, cadascuna per diferents motius que no són objecte d'anàlisi en aquesta comunicació, com per exemple: l'aparició de noves relacions de llocs de treball que permeten l'accés a aquests llocs des de les dues titulacions, els processos d'habilitació de treballadors socials per exercir d'educadors socials, l'especialització comuna en diferents postgraus i el creixement cap als nous jaciments d'ocupació, les ofertes de les universitats que possibiliten l'obtenció dels dos títols amb un esforç suplementari en crèdits, etcètera.

L'espai comú europeu, la configuració dels estudis en Grau i Postgrau, ens ofereixen una oportunitat i un marc extraordinari per a la convergència de les titulacions, si no confluir en una única titulació, sí facilitar el disseny dels plans d'estudi de treball social i educació social que permetin el reconeixement que un titulat en educació social o en treball social cursant alguns crèdits més pugui obtenir el títol de grau en educació social i/o en treball social. L'oferta de postgraus ha de permetre també una especialitat conjunta en àmbits, metodologies, etcètera, on conflueixin graduats en educació social i en treball social.

Des de la nostra mirada, no hi ha cap mena de dubte sobre la complementarietat entre les dues disciplines, i molt menys en l'àmbit de l'exercici professional, per la qual cosa seria fonamental per a les dues disciplines enfortir-nos i fer camí junts envers un futur de convergència real entre les dues titulacions.

Des de la nostra mirada, no hi ha cap mena de dubte sobre la complementarietat entre les dues disciplines, i molt menys en l'àmbit de l'exercici professional, per la qual cosa seria fonamental per a les dues disciplines enfortir-nos i fer camí junts envers un futur de convergència real entre les dues titulacions

Bibliografia

- Alonso, R.** (2006), "Postgrado en trabajo social. Especialización eficiente y competencias emocionales, más allá del umbral de los conocimientos teórico-técnicos", *Acciones e investigaciones sociales*, 22, pp. 362-383.
- García Ferrando, M.; Ariño, A.** (2001), *Postmodernidad y autonomía. Los valores de los valencianos. 2000*. Bancaja y Tirant lo Blanch. Valencia.
- Inglehart, R.** (1998), *Modernización y posmodernización. El cambio cultural, económico y político en 43 sociedades*. CIS y Siglo XXI. Madrid.
- Ion, J.** (1998), *Le travail social au singulier*. Dunod. Paris.
- Lyotard, J. F.** (1989), *La condición postmoderna: informe sobre el saber*. Cátedra. Madrid.
- Llovet, J. J.; Usieto, R.** (1991), *Los trabajadores sociales. De la crisis de identidad a la profesionalización*. Popular. Madrid.
- Pérez Cosín, J. V.; Aliena, R.** (2006), "Más allá del paradigma de los recursos. Los servicios sociales, el trabajo social y sus retos", *Acciones e investigaciones sociales*, 22, pp. 461-477.
- Pérez Cosín, J. V. (coord.); Gómez, J.; Julve, M.** (1999), *Trabajo social. Orientaciones y prácticas formativas*. Gules. Valencia.
- Pérez Cosín, J. V.** (2005), *El trabajo social: sus imágenes y su público. La construcción de una identidad colectiva*. PUV. Valencia.
- Picó, J. R.** (1986), *Modernidad y posmodernidad*. Alianza. Madrid.
- Weber, M.** (1986). *Economía y sociedad*. FCE. México.

-
- 1 Treballador Social i Doctor en Sociologia. Professor Titular de l'*Escuela Universitaria* de la Universitat de València (Facultat de Ciències Socials), on imparteix docència en la diplomatura de Treball Social i altres Màsters Oficials en Intervenció Socioeducativa.
  - 2 Treballador Social i Sociòleg. Professor Titular de l'*Escuela Universitaria* a la Universitat Pública de Navarra (Facultad de Ciencias Sociales), on imparteix docència en la diplomatura de Treball Social i altres Màsters Oficials en Benestar Social i Cooperació al Desenvolupament.
  - 3 Amb un altre títol i sobre aquesta mateixa qüestió els autors van presentar una comunicació al *VII Congreso Estatal de Escuelas Universitarias de Trabajo Social*, acceptada pel comitè científic i presentat a Granada el 10 d'abril de 2008.
  - 4 Homologable al títol de Llicenciat/da actual, aspiració d'educadors i treballadors socials, ja que amb la situació actual únicament podien accedir al títol de diplomats universitaris, cosa que implicava una situació de desigualtat tant en l'àmbit acadèmic com professional en relació amb altres titulacions.
  - 5 Entesa com a cultura posmaterialista o com a cultura que va més enllà del materialisme simple, o estrictament econòmic.
  - 6 Inclouem en desigualtat social el seu conjunt, entenguis la de gènere, diversitat sexual, ètnia, procedència o lloc de naixement i la derivada dels cicles vitals de la vida, és a dir, l'edat.
  - 7 A partir del *I Congreso Católico de Beneficencia Nacional* en 1929, s'explicita la creació d'una escola de formació. Tres anys després a Barcelona (promoguda per Raúl Roviralta i Antonia Ferreras) s'inaugura la primera *Escuela de Asistencia Social para la Mujer*, com a filial de l'*Escuela Católica de Bélgica* (Escola auspiciada per la Democràcia Cristiana Belga el 1920 i posteriorment desenvolupada pel Partit Socialista Obrer Belga el 1922). A Llovet, J. J. i Usieto, R. (1991:51).
  - 8 Manifest en demanda dels estudis universitaris de Grau d'Educació social.

- 9 Vegeu al BOE núm. 248 de 14 d'octubre de 2004, l'Ordre 3296/2004, de 4 d'octubre, per la qual s'estableix el curs d'anivellament de coneixements previstos en el Reial Decret 168/2004, de 30 de gener, pel que es regulen les condicions per a la declaració de l'equivalència entre determinats títols en matèria d'educació social i el títol oficial de Diplomant en Educació Social establert pel Reial Decret 1420/1991, de 30 d'agost.
- 10 Als qui desitgin aprofundir en la composició de les juntes directives dels Col·legis Oficials d'Educadors Socials d'Espanya i fins i tot del mateix *Consejo General de Colegios Oficiales*, els emplacem a la recerca dels perfils acadèmics d'entre els seus més destacats dirigents, els avanço que trobaran moltes/ts diplomades/ts en treball social entre elles/llos.
- 11 A parer nostre hi ha raons objectives que dificulten aquest procés de reconeixement professional, fonamentalment perquè en el currículum dels educadors socials hi ha carències metodològiques sobre l'àrea de coneixement del treball social. No obstant això, també hem de reconèixer que la dilatada experiència d'alguns/es educadors socials avalen les seves competències per al desenvolupament del treball social.
- 12 Ens referim als títols propis que fins ara s'han realitzat i seguiran realitzant en el futur a les universitats espanyoles i en algunes organitzacions prestigioses sota l'auspici del conveni entre Administracions Públiques i Universitat.
- 13 En algunes Comunitats Autònomes se'ls reconeix fins a 40 crèdits en iniciar els seus estudis universitaris en alguna de les dues titulacions.
- 14 Molts/es educadors/es i treballadors/es socials han iniciat la seva activitat laboral d'animadors socioculturals, educadors/es de centres, monitors de temps lliure, en centres de discapacitats, especialistes en adaptació social, tots ells llocs de treball que no requerien una titulació universitària, sinó únicament formació d'ensenyaments mitjans.
- 15 Vegeu BOE núm. 48 de 24 de febrer de 1996 on es publica el Reial Decret 2061/1995, de 22 de desembre, pel que s'estableix el títol de Tècnic Superior en Integració Social i els corresponents ensenyaments mínims i BOE núm. 218 d'11 de setembre de 1997, on es publica el Reial Decret 1267/1997, de 24 de juliol, pel que s'estableix el currículum del cicle formatiu de grau superior corresponent al títol de Tècnic Superior en Integració Social.
- 16 Vegeu BOE núm. 45 de 21 de febrer de 1996, on es publica el Reial Decret 2058/1995, de 22 de desembre, pel que s'estableix el títol de Tècnic en Animació Sociocultural i els corresponents ensenyaments mínims i BOE núm. 219 de 12 de setembre de 1997, on es publica el Reial Decret 1264/1997, de 24 de juliol, pel que s'estableix el currículum del cicle formatiu de grau superior corresponent al títol de Tècnic Superior en Animació Sociocultural.
- 17 Crèdits ECTS, que representen el volum de treball dels estudiants de manera relativa, no absoluta. En aquest marc, 60 crèdits representen el volum de treball d'un any acadèmic actual.

Josep Vicent Pérez Cosín	Treballador Social i Doctor en Sociologia Escuela Universitaria de la Universitat de València
Francesc Xavier Uceda Maza	Treballador Social i Sociòleg. Escuela Universitaria de la Universidad Pública de Navarra